

Prof. zw. dr hab. Andrzej T. Jankowski - Uniwersytet Śląski

Opinia o ukraińskich wydawnictwach dydaktycznych z zakresu geografii

Strona ukraińska przedstawiła do zaopiniowania następujące materiały dydaktyczne z zakresu geografii:

- 1 - podręcznik „Geografia” dla klasy 7 autorstwa: O.M. Topuzow, O.F. Nadтока, T.G.

Nazarenko, L.P. Wisznikina, A.A. Szukanowa, W.M. Samoilenko wydany w 2011 roku przez Wydawnictwo Kartografia w Kijowie ,

- 2 – pięć atlasów szkolnych dla klas: 6 – Geografia ogólna, 7 – Geografia kontynentów i

oceanów, 8 – Fizyczna geografia Ukrainy, 9 – Ekonomiczna i społeczna geografia Ukrainy, 10 i 11 – Ekonomiczna i społeczna geografia Świata, opublikowane przez wydawnictwo Kartografia,

- 3 – dwa zeszyty do ćwiczeń z geografii dla klas: 6 i 7.

Wydawnictwa te charakteryzują się dużą starannością opracowania edytorskiego, bogatą stroną merytoryczną, nowoczesnym podejściem do omawianych czy przedstawianych kartograficznie zagadnień a jednocześnie znaczną czytelnością i dostosowaniem do percepcji ucznia.

Ad. 1. Podręcznik o ogólnym tytule „Geografia” przybliży zagadnienia fizycznogeograficzne i społeczno-ekonomiczne kontynentów i oceanów według jednolitego schematu, sprowadzającego się do określenia położenia, krótkiego omówienia poszczególnych elementów środowiska przyrodniczego, zagadnień społeczno-ekonomicznych i politycznych, podkreślając jednocześnie cechy specyficzne danego kontynentu. Opis każdego kontynentu kończy krótka informacja o relacjach Ukrainy z danym kontynentem. Po charakterystyce poszczególnych oceanów (Spokojnego wraz z Oceania, Atlantyckiego, Indyjskiego i Arktycznego) następuje omówienie kontynentów a mianowicie: Afryki, Australii i Oceanii, Ameryki Północnej, Antarktydy, Ameryki Południowej i Eurazji. W tym ostatnim kontynencie wyróżniono dwie części świata: Europę i Azję, co znalazło swój wyraz na stronie 8 na rys. 2B. Takie podejście pojawia się w niektórych opracowaniach z zakresu geografii regionalnej i ma swe uzasadnienia w braku wyraźnej granicy strukturalnej między

Europą i Azją. Jednakże granica, co prawda umowna, między tymi częściami świata jest przytaczana w wielu wydawnictwach, zatem w podręczniku szkolnym korzystnym byłoby też ją wskazać. Przy omawianiu poszczególnych elementów geograficznych (fizycznych i ekonomiczno-społecznych) Eurazji specyfika Europy jest raczej drugoplanowa. Bardziej wyraźnie wyeksponowana została Europa przy omawianiu zagadnień związanych z ochroną przyrody. Bowiem w tym względzie Europa ma największą na świecie liczbę obszarów chronionych. Na stronie 268 odnotowano unikalny rezerwat biosfery „Karpaty wschodnie”, obejmujący tereny chronione przygranicznych obszarów Polski, Słowacji i Ukrainy, jako jedyny na świecie trójpaństwowy rezerwat biosfery. Przy omawianiu politycznej mapy Europy (s. 273 i 274) niekompletna jest informacja o uzyskaniu niepodległości przez państwa europejskie w XX stuleciu (np. nowe niepodległe państwa po rozpadzie Jugosławii). Również brak wszystkich wydzielonych (zaznaczonych) państw na mapie politycznej Eurazji (s. 274), Afryki (s. 108). Na nich są tylko nazwy wybranych krajów. Natomiast w odniesieniu do Ameryki Południowej takiej mapy brak.

Bardzo dobra jest charakterystyka oceanów, przedstawiona według zbliżonego schematu dla każdego akwenu, co ułatwia rozumienie podobieństw, a jednocześnie uzmysławia specyfikę. Jedynie takie charakterystyki liczbowe poszczególnych oceanów jak: średnia głębokość, maksymalna głębokość i ich pojemność wodna odbiegają od zazwyczaj podawanych w opracowaniach oceanograficznych, czy atlasach oceanów. Nie należy tego traktować jako błąd, boiwm różne podręczniki podają różne wielkości, ale zazwyczaj rozrzut nie jest zbyt duży. Jednakże podane w podręczniku wielkości: średniej i maksymalnej głębokości Oceanu Atlantyckiego czy maksymalnej głębokości Oceanu Indyjskiego wyraźnie przekraczają zazwyczaj podawane.

Podręcznik zamyka rozdział zatytułowany „Ziemia nasz wspólny dom”, w którym pokrótce wskazano na zasadnicze przejawy relacji człowiek-środowisko w aspekcie kulturowym, jak i ekologicznym.

Po każdym rozdziale wprowadzono słowniczek specyficznych, dla danej części tematycznej, terminów oraz zalecenia i zadania dla ucznia umożliwiające ugruntowanie nabytej wiedzy.

Ad. 2. Wszystkie atlasy opublikowane zostały przez wydawnictwo Kartografia po uzyskaniu rekomendacji Ministerstwa Oświaty i Nauki, Młodzieży i Sportu Ukrainy. Zawierają bogactwo treści merytorycznej, uwzględniają współczesne problemy społeczno-ekonomiczne, fizycznogeograficzne i ekologiczne. Stanowią uzupełnienie a jednocześnie poszerzenie treści podręczników dla poszczególnych klas. Są dostosowane do percepcji ucznia danej klasy i odpowiadają współczesnym wymagom kształcenia. Również pod względem graficznego przedstawienia treści są na odpowiednio wysokim poziomie. Niektóre zagadnienia (jak np. poszerzanie horyzontu poznania Ziemi, eksploracji Kosmosu, położenia Ziemi we wszechświecie itp.) wzbogacone zostały, niezależnie od kartogramu, dodatkowym opisem, rysunkami a nawet fotografiami, co dodatkowo pozytywnie działa na proces kształcenia wyobraźni ucznia w danym, konkretnym zakresie. W odniesieniu do niektórych map nasuwają się następujące uwagi:

- w atlasie dla klasy 6 (Geografia ogólna), na stronie 7 jest zamieszczona mapa fizyczna Ukrainy, będąca kopią ściennej Mapy Fizycznej Ukrainy, opracowanej przez S. Rudnickiego w 1918 roku. Na niej nazwa Ukraina zaczyna się już od rzeki Bug, a nawet nieco na zachód od tej rzeki. Na mapie nie ma co prawda granic państwowych, ale już wprowadzono nazwę Polska w rejonie Warszawy i nazwę Prus.

- w atlasie dla klasy 7 (Geografia kontynentów i oceanów) na mapie politycznej kontynentu Eurazjatyckiego, można było wprowadzić umowną granicę między dwoma częściami Świata: Europą i Azją, tym bardziej, że w podręczniku dla klasy 7 są wzmianki na ten temat.

- w atlasie dla klasy 8 (Geografia fizyczna Ukrainy) na mapie jednostek administracyjnych Ukrainy na stronie 6 dołączono zestawienia tychże jednostek wraz z datami ich utworzenia i symboliką. To interesujące zestawienie, ale w momencie ich utworzenia niektóre miały inne nazwy niż obecnie, np. miasto Chmielnicki do 1954 roku nazywało się Proskurow a sam obwód również do roku 1954 nosił nazwę Kamieniecko-podolskiego a nie jak podano od 22 września 1937 roku, która była istotnie datą utworzenia jednostki administracyjnej ale pod inną nazwą. Podobnie miasto i obwód z nazwą Iwano-Frankowsk ma podaną datę utworzenia 4 grudnia 1939 roku, ale do roku 1965 funkcjonował pod nazwą Stanisław. Nowe nazwy figurują również na mapach historycznych na stronie 3. Dobrze byłoby te fakty

uwzględnić i w nawiasie podać poprzednie nazwy, co przy analizach historycznych a szczególnie studiach dawnych dokumentów, pokazywałoby zaistniałe zmiany, a jednocześnie było w zgodzie z wcześniejszym nazewnictwem geograficznym.

- powyższa uwaga odnosi się też do atlasu dla klasy 9 (Geografia społeczno-ekonomiczna Ukrainy), bowiem na stronach 3 i 6 powtórzono te same mapy.

- w atlasie dla klas 10 i 11 (Geografia ekonomiczna i społeczna Świata), ujmującym kompleksowo zagadnienia społeczno-gospodarcze w postaci syntez kartograficznych, są mapy świata z jednocześnie i konsekwentnie wydzielaną Europą, ale bez wskazania umownych jej granic. Korzystnym zabiegiem byłoby wprowadzenie tej umownej granicy na mapie fizycznej Świata lub Europy zamieszczonej na stronie 8 i 9. Godnym odnotowania jest przytoczenie na stronie 26 i 27, na których przedstawiono ekologiczne problemy świata, występowanie dziury ozonowej nad Antarktydą w latach 1982, 1990 i 1998 oraz pojawienie się cezu-137 w powierzchniowej warstwie gruntu na obszarze przygranicznym Białorusi, Ukrainy i Rosji po awarii Czernobylskiej w 1986 roku. Również interesujący i nowatorski jest kartogram przedstawiający przyczyny konfliktów zbrojnych na świecie zaistniałych po 1945 roku (strona 28). Natomiast niewłaściwe i zbyt uogólnione jest wskazanie regionów ekonomicznych Polski (mała mapa na str. 36).

Ad. 3. Zeszyty do ćwiczeń z geografii dla klasy 6 i 7 też ukazały się nakładem wydawnictwa Kartografia. Są dobrze opracowane pod względem metodycznym, kolejne etapy postępowania właściwie i jasno wskazane, zatem wykonanie poszczególnych zadań przez ucznia powinno przebiegać sprawnie. Te dobrze dobrane ćwiczenia pomogą w kształceniu umiejętności posługiwania się mapą a wzmocnione zapisem elektronicznym podręcznika stanowią doskonałe jego uzupełnienie.